

مقایسه روابط ایران و ونزوئلا در دولت‌های احمدی نژاد، روحانی و رئیسی بر اساس نظریه سازه‌انگاری*

دکتر علی باقری دولت‌آبادی** - قاسم مسرور بالاشهری***

This is an open access article under the CC BY license (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>).

چکیده

طی دو دهه اخیر، در میان کشورهای آمریکای لاتین ایران گرمترین روابط را با ونزوئلا داشته است. این امر موجب شده تا پیوسته سؤالات مختلفی درباره ماهیت و کیفیت این روابط شکل گیرد. یکی از این پرسش‌ها به مساله فراز و فرود این روابط طی سه دولت اخیر در ایران بازمی‌گردد. سوال پژوهش حاضر این است که روابط ایران و ونزوئلا در سه دولت احمدی نژاد، روحانی و رئیسی چه تغییری کرده است؟ مهم‌ترین وجوه تشابه و تفاوت آن چه بودند؟ فرضیه اصلی پژوهش این است که دولت‌های مختلف در ایران هر کدام برخی از عناصر شکل‌دهنده هویت ایران را برجسته و برخی دیگر را کم‌فروغ‌ساخته‌اند و این تغییر نوع نگاه به ونزوئلا و روابط با آن را تغییر داده است. در انجام پژوهش حاضر از نظریه سازه‌انگاری و روش مقایسه‌ای استفاده شده است و داده‌ها به شیوه کتابخانه‌ای گردآوری شده‌اند. یافته‌های پژوهش با تایید فرضیه اصلی نشان می‌دهد که عدم وجود برنامه فرا دولتی در قبال روابط با کشورهای آمریکای لاتین سبب شده که با تغییر دولت‌ها روابط ایران با ونزوئلا دست‌خوش تغییر شود. در نتیجه آنچه بر گرمی و تداوم این روابط تاثیر گذاشته است بیش از آنکه نیازهای اقتصادی باشد علائق سیاسی است. بنابراین ترسیم افق بلندمدت و استراتژیک برای این روابط بسیار سخت و دشوار است.

کلیدواژگان

ایران، ونزوئلا، آمریکای لاتین، احمدی نژاد، روحانی، رئیسی، سازه‌انگاری.

مقدمه

دولت‌ها برای تامین منافع ملی در عرصه بین‌المللی اقدام به برقراری روابط سیاسی، اقتصادی، فرهنگی و نظامی با هم‌تایان خود می‌نمایند. آن‌ها برای تنظیم این روابط ملاک‌ها و شاخص‌های مختلفی هم چون دوری و نزدیکی جغرافیایی، اشتراکات دینی و مذهبی، اشتراکات قومی و زبانی، اشتراک نظام

* این مقاله برگرفته از پایان‌نامه کارشناسی ارشد قاسم مسرور بالاشهری با راهنمایی دکتر علی باقری دولت‌آبادی است.

** استاد روابط بین‌الملل گروه علوم سیاسی دانشگاه یاسوج، یاسوج، ایران. / نویسنده مسئول / ایمیل: abagheri@yu.ac.ir

*** دانش‌آموخته کارشناسی ارشد علوم سیاسی، گروه علوم سیاسی دانشگاه یاسوج، یاسوج، ایران.

سیاسی و ایدئولوژیک و غیره را در نظر می‌گیرند. یکی از مناطقی که پس از انقلاب اسلامی نگاه‌ها برای صدور انقلاب به آن جلب شد منطقه آمریکای لاتین بود. وقوع کودتا در نیکاراگوئه همزمان با انقلاب ایران و حاکم بودن جریان‌ات چپ در منطقه بویژه کوبا این انگیزه را مضاعف ساخت. اگرچه ایران موفق گردید با دو کشور فوق روابط گرم و نزدیکی را تجربه نماید اما دیگر کشورهای آمریکای لاتین از جمله ونزوئلا علاقه‌ای به این توسعه روابط نشان ندادند. این روابط تا زمان دولت سید محمد خاتمی و اولین سفر هوگو چاوز در سال ۲۰۰۱ به ایران همچنان سرد باقی ماند. اما پس از آن دو طرف فصل جدیدی در روابط خود گشودند و دیدار چاوز از ایران با ۳ سفر از سوی سید محمد خاتمی به ونزوئلا پاسخ داده شد. با توجه به رشد کم سابقه‌ای که دو طرف در این مقطع در روابط خود تجربه کردند سوالی که مطرح می‌شود این است که روابط ایران و ونزوئلا در سه دولت بعدی یعنی احمدی-نژاد، روحانی و رئیسی چه تغییری کرد؟ مهمترین وجوه تشابه و تفاوت آن چه بودند؟ فرضیه اصلی پژوهش این است که دولت‌های مختلف در ایران هر کدام برخی از عناصر شکل دهنده هویت ایران را برجسته و برخی دیگر را کم فروغ ساخته‌اند و این تغییر نوع نگاه به ونزوئلا و روابط با آن را تغییر داده است. در انجام پژوهش حاضر از نظریه سازه‌انگاری و روش مقایسه‌ای استفاده شده است و داده‌ها به شیوه کتابخانه‌ای گردآوری شده‌اند. هدف پژوهش پیش رو بررسی روابط ایران با ونزوئلا در دو بعد سیاسی و اقتصادی در دولت‌های محمود احمدی‌نژاد، حسن روحانی و سیدابراهیم رئیسی است تا نقاط تشابه و تفاوت این روابط شناسایی شود.

۱- پیشینه پژوهش

روابط ایران و ونزوئلا یکی از موضوعات جذاب برای پژوهشگران ایرانی و خارجی طی دو دهه اخیر بوده است. اکبر (Akbar, 2022) در پژوهشی به بررسی قدرت نرم ایران در ونزوئلا در چهار حوزه آموزش و پرورش، فرهنگ، مذهب و ایدئولوژی و خدمات اجتماعی پرداخته است. او بر این نظر است که علی‌رغم کاستی‌ها و تفاوت‌های فرهنگی و مذهبی بین دو کشور، تهران سرمایه‌گذاری قابل توجهی در حوزه‌های چهارگانه فوق قرارداد داده تا قدرت نرم خود را ارتقا دهد. دیفورت (Defort, 2020) در مقاله «ونزوئلا: نمونه موردی استراتژی کلان ایران برای توسعه نفوذ در آمریکای لاتین و پاسخ آمریکا» بر استراتژی کلان ایران برای توسعه نفوذ خود در ونزوئلا در دوران ریاست جمهوری چاوز و مادورو تمرکز کرده است. نویسنده در این رابطه به دو مکانیسم قدرت نرم و سخت ایران (شامل موافقت‌نامه‌های اقتصادی، فرهنگی و سیاسی) اشاره می‌کند و به این مساله می‌پردازد که کشورهای منطقه بویژه آمریکا چگونه باید با این تهدید امنیتی مقابله کنند. هومیر و برمن (Humire & Berman, 2016) در کتاب «نفوذ استراتژیک ایران در آمریکای لاتین» به اهداف ایران در منطقه آمریکای لاتین، مرکزی و کارائیب پرداخته‌اند. آنها ونزوئلا را پایگاهی برای بلندپروازی‌های نظامی ایران توصیف کرده و کوشیده‌اند پیوند تهران-ونزوئلا را خطرناک و تهدیدزا معرفی سازند. روابط ایران و آرژانتین، ایران و برزیل و پیوندهای تهران با اعضای آلبا^۱ از مهمترین بخش‌های این کتاب

^۱. ALBA

است. ویانا دی آزدو (Vianna De Azevedo, 2018) در مقاله «روابط خطرناک ونزوئلا با ایران و حزب الله» مروری بر روابط ایران و ونزوئلا از دهه ۶۰ میلادی به بعد داشته است. او اشاره می‌کند ایران از حزب الله به عنوان یک متحد تاثیرگذار برای توسعه نفوذ در منطقه آمریکای لاتین استفاده می‌نماید و این نفوذ را تهدیدی برای کشورهای منطقه می‌داند.

فرح (Farah, 2009)، در مقاله «ایران در آمریکای لاتین» روابط ایران و ونزوئلا را نه تنها تهدیدی برای آمریکا، بلکه برای ثبات منطقه معرفی کرده است. او از ونزوئلا به عنوان سکوی پرش ایران برای توسعه نفوذ خود در آمریکای لاتین نام برده و همکاری‌های اقتصادی را ابزار پیشبرد منافع ایران در کشورهای منطقه ذکر کرده است. مویامنا (Moya Mena, 2020)، در مقاله «بازیابی فضا: سیاست خارجی ایران به سوی آمریکای لاتین در دور اول ریاست جمهوری حسن روحانی (۲۰۱۷-۲۰۱۳)» تفاوت نگاه روحانی به روابط با آمریکای لاتین را با دوره احمدی‌نژاد مقایسه کرده و معتقد است در این دوره احساسات ضد امپریالیستی، و سیاست‌های انقلابی که محمود احمدی‌نژاد آن را در توسعه روابط با آمریکای لاتین سرلوحه خود ساخته بود رها گردید.

دادسون و دراج (Dodson & Dorraj, 2008) در مقاله «پوپولیسم و سیاست خارجی در ونزوئلا و ایران» به بررسی سیاست‌های پوپولیستی و ضد امپریالیستی هوگو چاوز و محمود احمدی‌نژاد می‌پردازند. استدلال نویسندگان این است که هر دو رهبر با استفاده از منابع نفتی و گفتمان ضد آمریکایی، به دنبال کاهش نفوذ هژمونیک ایالات متحده در مناطق خود (آمریکای لاتین و خاورمیانه) و تقویت جایگاه منطقه‌ای کشورهایشان بودند. کارمون (Karmon, 2010) در مقاله «ایران، آمریکا را در حیاط خلوتش در آمریکای لاتین به چالش می‌کشد» به بررسی استراتژی احمدی‌نژاد برای ایجاد اتحاد‌های ضد آمریکایی در منطقه آمریکای لاتین می‌پردازد و روابط ایران با کشورهای آمریکای لاتین را در چارچوب سیاسی-استراتژیک تحلیل می‌کند.

هریسون (Harrison, 2025) در مقاله «روابط ایران با آمریکای لاتین» مروری بر روابط ایران با ونزوئلا، بولیوی، کوبا و نیکاراگوئه» داشته است. گستردگی بازه زمانی پژوهش از شروع این روابط تا کنون و تعداد کشورهای مورد بررسی باعث گردیده تا امکان ورود به جزئیات این روابط وجود نداشته باشد. آنچه درخصوص روابط ایران و ونزوئلا به آن اشاره می‌کند همکاری دو کشور در حوزه تحریم‌ها برای رهایی از فشار آمریکا است. نویسنده به محکومیت حمله اسرائیل به ایران توسط مادورو اشاره کرده و اینکه او از دیگر کشورهای جنوب دعوت نموده تا به این کارزار بپیوندند. هریسون واکنش مادورو را ضعیف ارزیابی نموده و معتقد است ایرانیان بدنبال صدایی صریح‌تر و تهدیدآمیزتر از سوی او خطاب به اسرائیل بودند.

زیمر و همکاران (Ziemer et.al., 2024) در مقاله «روسیه و ایران در آمریکای لاتین» کشورهای آمریکای لاتین را زمینی حاصلخیز برای ایران و روسیه جهت پیشبرد سیاست‌های جهان چند قطبی و مقابله با آمریکا معرفی می‌کنند. به اعتقاد آنها نارضایتی عمومی در بین مردم این منطقه نسبت به سیاست‌های آمریکا فضا را برای هر دو کشور به خوبی فراهم کرده است. به همین خاطر ما شاهد توسعه همکاری‌های سیاسی، اقتصادی و امنیتی تهران و مسکو با کشورهای آمریکای لاتین هستیم.

نقطه مشترک تمامی مقالات فوق تاکید بر این نکته است که حضور ایران در آمریکای لاتین تهدیدی برای کل منطقه است و آمریکا و متحدینش باید به مقابله با این حضور پردازند. لذا صرفاً بر تحلیل سیاسی-استراتژیک تکیه کرده و ابعاد اقتصادی این روابط را مورد غفلت قرار داده‌اند. همچنین محور اصلی مقالات دوره ریاست جمهوری احمدی‌نژاد است و هیچ مقایسه‌ای بین روسای جمهور ایران انجام نداده‌اند. ضعف اخیر در پژوهش‌های انجام شده به فارسی درخصوص روابط ایران و ونزوئلا نیز دیده می‌شود. آنها هم مشابه آثار انگلیسی زبان صرفاً یک دولت و یک مقطع زمانی را مورد مطالعه قرار داده و افت و خیزهای شکل گرفته در روابط دو کشور در بازه زمانی دوره‌های ریاست جمهوری ایران را پوشش نداده‌اند. همچنین هیچ یک از این آثار دور دور دوم دولت حسن روحانی و دوره ریاست جمهوری ابراهیم رئیسی را بررسی نکرده‌اند. به عبارت دیگر هیچ ادبیات پژوهشی برای این دوره‌ها تولید نشده و همین امر ضرورت نگارش مقاله حاضر را موجب شده است.

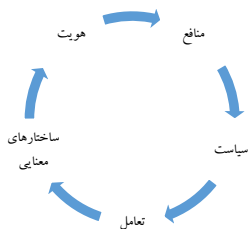
۲- چارچوب نظری: نظریه سازه‌انگاری

۲-۱- نظریه سازه‌انگاری در روابط بین‌الملل

سازه‌انگاری را نظریه‌ای باید دانست که بر مناسبات اجتماعی کنشگران یا بازیگران سیاست جهان تکیه می‌کند. این نظریه در اواخر دهه ۱۹۸۰ و در نتیجه مناظره شکل گرفته میان خردگرایان و بازاندیش-گرایان شکل گرفت و کوشید حد فاصل دو دسته نظریه‌های تبیینی و تاسیسی بایستد. در واقع سازه‌انگاری پلی میان ادراک و تصور از یک سو و عقل‌گرایی از سوی دیگر ایجاد نمود (کرمی، ۱۳۸۳: ۴-۵)؛ (Karami, 2004: 4-5). از نگاه طرفداران این رهیافت، تعامل دولت‌ها بیانگر نوعی روند و فرآیند یادگیری می‌باشد که طی آن کنشها در گذر زمان هم بر هویت‌ها، منافع و ارزش‌ها تأثیر می‌گذارند و هم از آن‌ها تأثیر می‌پذیرند. برخلاف دیگر رویکردهای نظری، سازه‌انگاری به پژوهش درباره ساخته و پرداخته شدن و نفوذ سامان بخش‌ها و چهارها و ارزش‌های بین‌المللی می‌پردازد؛ به سخنی دیگر، این رهیافت سعی دارد میان ساختارهای نهادی بنیادین و هویت و منافع دولت پیوند برقرار کند. آن هم در شرایطی که نهادها پیوسته، فعالیت‌های دولت‌ها و دیگر بازیگران را بازتولید می‌نمایند و بالقوه متحول می‌سازند (گریفیث و همکاران، ۱۳۹۳: ۱۸۹)؛ (Griffiths et al., 2014: 189). هویت در نظریه سازه‌انگاری از پیش ساخته شده و قطعی نیست بلکه این کنش‌گران سیاسی هستند که با توجه به برداشت‌ها و تفسیرهای خود از یکدیگر و هم چنین منافع ملی که دارند به آن شکل می‌دهند. باید به این نکته نیز توجه نمود که تعاملات دولت‌ها براساس یک سلسله منافع ملی تثبیت شده، شکل نگرفته است؛ بلکه در طول زمان به صورت نوعی الگوی رفتاری از طریق هویت‌ها شکل می‌یابند و از آن جایی که هویت امری تاریخی و محتمل است؛ این پدیده همانند بسیاری از پدیده‌های دیگر محصول زمان و تصادف است و توسط منطق یا اصل فراتاریخی تعیین می‌شود (تاجیک، ۱۳۸۳: ۱۳۷)؛ (Tajik, 2004: 137). سازه‌انگاران معتقدند که انگاره‌ها و چهارها باعث تغییر نظم جهانی و جامعه بین‌المللی می‌شوند. چون چهارها، قواعد رفتاری میان کنشگران را مشخص می‌کنند و نوعی

¹. Reflectivists

از ویژگی رفتاری را بازتاب می‌دهند که به کمک آن می‌توان معیارها و گروه‌بندی دولت‌ها را بشناسیم (نژادی فر و همکاران؛ ۱۴۰۳: ۲۰۷)؛ (Nezhadifar et.al., 2024: 207). در مجموع می‌توان گفت بر اساس سازه‌انگاری این هويت‌ها هستند که بر تعريف هر واحد سياسي از منافع ملي و استراتژی‌های سياست خارجي آن تأثير می‌گذارند و به آنها جهت می‌دهند (کرمی، ۱۳۸۳: ۳۳)؛ (Karami, 2004: 33). هر تغییری در ساختارهای مادی و معنایی و تعامل دولت با محیط خود، ممکن است منجر به تغییراتی در یکی از ابعاد هویتی شده و تعريف جدیدی از منافع و سياست‌ها ارائه کند (عسگرخانی و منصوری‌مقدم، ۱۳۸۹: ۱۹۵)؛ (Asgarkhani & Mansouri Moghadam, 2010: 195).

نمودار شماره ۱- رابطه بین هویت و منافع

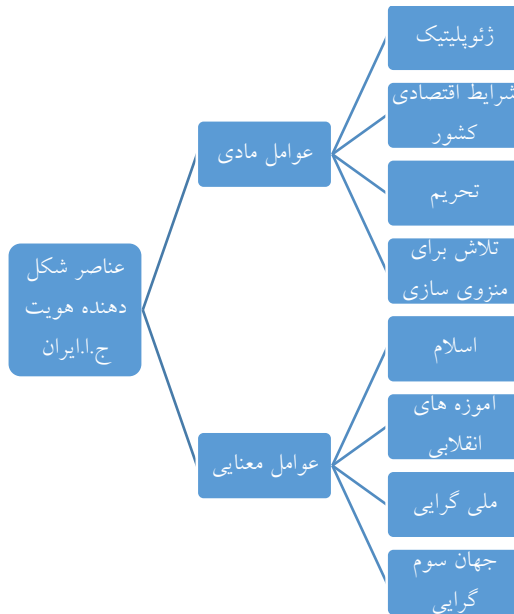
Chart 1 - Relationship between Identity and Interests

Source: (Katzenstein, 1996: 28)

۲-۲- سازه‌انگاری و رابطه هویت و منافع در سیاست خارجی ایران

سياست خارجی ایران را می‌توان متأثر از دو سطح داخل و بین‌الملل و دو دسته عوامل مادی و معنایی دانست. سطح داخل متأثر از گفتمان انقلاب اسلامی و سطح بین‌الملل متأثر از فضای نظام بین‌الملل است. در شکل‌گیری سیاست خارجی ایران چهار دسته بنیادهای فکری و معنایی نقش داشته‌اند: اسلام، آموزه‌های انقلابی، ایرانیت (ملی‌گرایی) و جهان‌سوم‌گرایی. اصول، آرمان‌ها، اهداف و منافع سیاست خارجی ایران غالباً براساس آموزه‌های اسلامی است، به طوری که یا مستقیماً از آن اخذ شده است یا آموزه‌هایی است که بر مبنای آن، این اصول شکل گرفته‌اند. ظلم‌ستیزی، استکبارستیزی، عدالتخواهی، تحقق ارزش‌های اسلامی در جهان از جمله این آموزه‌ها است. همچنین جمهوری اسلامی ایران یک دولت انقلابی است و در اسناد بالادستی نظام از جمله بیانیه گام دوم انقلاب (۱۳۹۷) بر تداوم این امر تاکید کرده است. انقلابی بودن، یک مبانی خاصی را در سیاست خارجی ایجاد می‌کند که تجدیدنظرطلب بودن، حمایت از جنبش‌های آزادی‌بخش و مبارزه با استعمار و استثمار بخشی از آن است. علاوه بر این، جمهوری اسلامی ایران خود را عضو جنبش عدم تعهد می‌داند و عدم تعهد را بعنوان جهت‌گیری اصلی سیاست خارجی‌اش انتخاب کرده است. این جهت‌گیری استقلال‌طلبی، خودکفایی، مقابله با یکجانبه‌گرایی، اولویت همکاری با کشورهای جنوب، تحقق نظام چندقطبی و... را در سیاست خارجی مطالبه می‌نماید. از بعد ایرانیت نیز سیاست خارجی باید پیگیر منافع ملی، حفظ تمامیت ارضی، حاکمیت ملی و استقلال باشد (دهقانی فیروزآبادی، ۱۳۸۸: ۲۴۵-۲۸۷)؛ (Dehghani Firouzabadi, 2009: 245-287).

به عبارتی می‌توان گفت عناصر فوق هر یک به نحوی در شکل‌گیری هویت جمهوری اسلامی ایران ایفای نقش کرده‌اند و رفتار سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران را این هویت بر ساخته از ارزش‌ها و هنجارهای فوق‌هدایت می‌کند. علاوه بر این، عوامل مادی داخلی شامل شرایط ژئوپلیتیک، وضعیت اقتصادی داخل (فقر، بیکاری، تورم) و خارجی شامل تحریم، انزوای تحمیلی، روابط خصمانه یا دوستانه با همسایگان و جهان و... هر یک بر شکل‌گیری این هویت تاثیرگذار هستند.

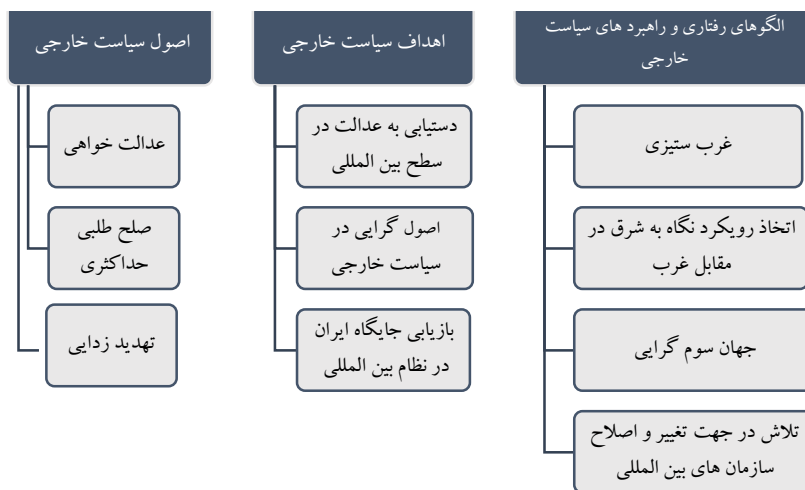
نمودار شماره ۲- عناصر شکل دهنده هویت جمهوری اسلامی ایران

Chart 2 - Factors Shaping the Identity of the Islamic Republic of Iran

منبع: (نویسندگان، ۱۴۰۳)؛ (Authors, 2024)

۳- روابط ایران و ونزوئلا در دوره ریاست جمهوری احمدی نژاد

با روی کار آمدن محمود احمدی نژاد و حاکم شدن رویکردهای «تجدیدنظرطلبی» و «عدالت-خواهی» بر سیاست خارجی ایران، برقراری رابطه و همگرایی بیشتر با کشورهای منطقه آمریکای لاتین مورد توجه جدی و اساسی دولت مردان ایرانی قرار گرفت (باقری دولت‌آبادی، ۱۴۰۰: ۲۴۱-۲۵۰)؛ (Bagheri Dolatabadi, 2021: 241-250). حاکم شدن انگاره‌های مزبور در عرصه سیاست خارجی، رهبران چپ‌گرای کشورهای آمریکای لاتین از جمله ونزوئلا را نیز مشتاق توسعه این روابط ساخت. در کنار مقوله گفتمان‌ها و هنجارهای مشترک در برقراری رابطه نزدیک با کشورهای آمریکای لاتین، مواردی از قبیل تأمین اهداف سیاسی و دیپلماتیک و کاستن از فشارهای بین‌المللی نیز به عنوان عوامل مادی مؤثر بودند (Gray & Brandon, 2010: 277). بطور خلاصه اصول، اهداف و رفتارهای سیاست خارجی دولت احمدی نژاد در این دوره را در نمودار زیر می‌توان ترسیم کرد:

نمودار شماره ۳- اصول، اهداف و الگوهای رفتاری دولت احمدی نژاد

Chart 3 - Principles, Goals, and Behavioral Patterns of the Ahmadinejad Administration

منبع: (نویسندگان، ۱۴۰۳)؛ (Authors, 2024)

۳-۱- روابط سیاسی

احمدی نژاد معتقد بود پیش از اینکه آمریکا موفق به انزوای سیاسی و اقتصادی ایران و گسترش دادن مداخلات خود در خاورمیانه گردد، ایران باید به صورت فعالانه در حیط خلوت آمریکا حضور یابد (Faragi, 2008: 225). او، اولین بار در جولای ۲۰۰۶ از ونزوئلا دیدار کرد و تا پایان ریاست جمهوری اش ۱۱ بار به ونزوئلا سفر نمود. نکته کلیدی سیاست خارجی احمدی نژاد در آمریکای لاتین شکل دادن به محور ضد آمریکایی با همراهی ونزوئلا بود. وی در دیدار سال ۲۰۰۶ چاوز از تهران گفت که «ما باید بشریت را حفظ کنیم و به امپریالیسم آمریکا خاتمه دهیم.» وقتی که چاوز یک سال بعدتر از ایران دیدار کرد احمدی نژاد و چاوز از این دیدار برای اعلام محور متحد بر علیه آمریکا استفاده کردند (Hafezi, 2007:237).

احمدی نژاد در دیدار سال ۲۰۰۹ خود از ونزوئلا چاوز را «برادری» دانست که مانند کوهی در برابر نیات استعمارگرانه و امپریالیستی آمریکا ایستادگی می کند. همچنین در کاراکاس هوگو چاوز رئیس جمهور ونزوئلا به رئیس جمهور ایران به عنوان «گلادیاتور مبارزه با امپریالیسم» خوشامد گفت (Romero, 2009:12). جنبه های مختلف همکاری سیاسی دو طرف را می توان در مواضع مشترک ایران و ونزوئلا در نهادها و مجامع بین المللی به خوبی جستجو کرد. یکی از نمادهای این همکاری رای منفی ونزوئلا در آژانس بین المللی انرژی اتمی به ارسال پرونده هسته ای ایران از شورای حکام آژانس به شورای امنیت سازمان ملل بود. همچنین همسویی ایران و ونزوئلا در تحولات بین المللی در نگاه مشترک دو کشور به مسئله فلسطین و روابط کشورهای عربی با اسرائیل بازتاب یافت. هوگو چاوز در مصاحبه با روزنامه فیگارو بیان نمود که اسرائیل با دست باز سرگرم نابود کردن مردم فلسطین است و در جواب به این سؤال فیگارو که پرسید: «آیا شما حق اسرائیل را به عنوان یک کشور، در مرزهای

شناخته شده و مطمئن، به رسمیت می‌شناسید؟ گفت: من حق اسرائیل را در حیات داشتن مانند تمامی کشورهای دیگر حتی مانند دولت جدید فلسطین به رسمیت می‌شناسم. ولی آن‌ها باید حق تعیین سرنوشت مردم فلسطین را به رسمیت بشناسد» (Reuters, 2009). همچنین دو طرف در جهت کاهش اثر تحریم‌های بین‌المللی با یکدیگر همکاری نزدیکی داشتند؛ به طوری که در چندین مورد شرکت‌های ونزوئلایی قطعنامه‌های یک جانبه آمریکا و شورای امنیت علیه جمهوری اسلامی ایران را با تداوم تجارت کالاها ممنوعه نادیده گرفتند (Mahjar-Barducci, 2011). بر اساس نظریه سازه‌نگاری باید گفت در این مقطع دو کشور به نوعی هویت مشترک رسیدند. هویتی که منافع مشترک (غرب ستیزی، آمریکاستیزی، استثمارستیزی و مقابله با تحریم‌های تحمیلی) را رقم زد و بر پایه این منافع مشترک هر دو کشور کوشیدند تا در ابعاد مختلف روابط خود را توسعه دهند. به همین خاطر، این دوره را ماه عسل روابط ایران و ونزوئلا باید در نظر گرفت.

۳-۲- روابط اقتصادی

روابط اقتصادی ایران با جهان بعد از اشغال سفارت آمریکا و جنگ تحمیلی با مشکلاتی عدیده‌ای از جمله تحریم‌ها مواجه گردید. ایران برای اینکه ارتباطات مالی خود را گسترش دهد و بتواند از دام تحریم‌ها و محدودیت‌ها عبور نماید و یا تاثیر آنها را کاهش دهد به اتحادهای سیاسی با دولت‌های منتقد آمریکا روی آورد (Tait, 2007). یکی از این کشورها ونزوئلا بود. تشدید تحریم‌ها در دوره احمدی‌نژاد نقش موثری در توسعه روابط با ونزوئلا ایفا کرد. دولت نهم معتقد بود بهتر است به جای واردات برندهای خارجی معروف غربی یا صادرات به این کشورها با کشورهای کوچک منتقد غرب و یا همسایگان ارتباط تجاری داشته باشیم. کشورهایی که همسو با ارزش‌هایی همچون انقلاب اسلامی ایران بودند و روابط با آنها مصداق حمایت از مظلوم تلقی می‌شد (مولانا و محمدی، ۱۳۸۸: ۱۲۳)؛ (Molana & Mohammadi, 2009: 123). همچنین احساس مشترک هر دو طرف در خصوص ضرورت اصلاح نظام سیاسی و اقتصاد بین‌المللی، افزایش خودکفایی اقتصادی کشورهای در حال توسعه و چارچوب همکاری جنوب-جنوب طرفین را به سوی همکاری گسترده‌تر کشاند (Hunter, 2010: 225).

از جمله مهمترین سرمایه‌گذاری‌های مشترک دولت احمدی‌نژاد و چاوز، سرمایه‌گذاری‌های بزرگ در موسسات مالی و طرح‌های مشترک همچون تاسیس بانک مشترک ایران و ونزوئلا با سرمایه اولیه یک میلیارد و ۲۰۰ میلیون دلار در سال ۱۳۸۸ و قرارداد ۱/۵ میلیارد دلاری برای توسعه میدان‌های نفتی ونزوئلا در سال ۱۳۸۹ و همکاری مشترک در میدان گازی پارس جنوبی به مبلغ ۷۶۰ میلیون دلار بود. دولت احمدی‌نژاد که به عنوان پایه‌گذار تعاملات ایران و کشورهای چپ‌گرای آمریکای لاتین شناخته می‌شد، از جنبه اقتصادی به مواردی همچون، استفاده از ظرفیت‌های اقتصادی و تجاری منطقه، جذب سرمایه و صدور خدمات فنی و مهندسی، توسعه بازارهای صادراتی جمهوری اسلامی ایران، متنوع سازی بازارهای وارداتی ایران، زمینه‌سازی برای تعامل در داد و ستد تکنولوژی و ایجاد زمینه

برای همکاری بلوک‌های اقتصادی منطقه‌ای نظیر اکو^۱ و آلبا روی آورد. در این دوران شاهد سرمایه‌گذاری مشترک در بخش حمل و نقل (قرارداد ساخت چهار فروند نفتکش افرا ماکس بین شرکت‌های صدرا و یکی از شرکت‌های کشتیرانی ونزوئلا به ارزش تقریبی ۲۳۲ میلیون دلار)، راه اندازی خط پرواز تهران - دمشق - کاراکاس و تجارت خارجی با ونزوئلا هستیم. جدول شماره ۱ صادرات و واردات ایران به ونزوئلا در دولت احمدی نژاد را نشان می‌دهد. بر اساس این جدول با شروع تاثیرات تحریم بر اقتصاد ایران روند صادرات در سال ۱۳۹۰ شاهد رشد بوده و در سال ۱۳۹۲ به اوج خود یعنی ۱۲۰ میلیون دلار رسیده است. اگرچه رقم ۱۲۰ میلیون دلار برای صادرات بین دو کشور عدد چندان بزرگ و قابل توجهی محسوب نمی‌شود اما با توجه به بعد مسافت و مشکلات دیگر می‌تواند نشان دهنده عزم دو طرف برای توسعه روابط تلقی شود.

سال	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
صادرات ایران به ونزوئلا	0	0	0	76.201	67.541	83.134	19.409	120.626
واردات ایران از ونزوئلا	0	0	0	0	0.94	0.75	0	0
تراز تجاری	0	0	0	0	66.601	82.384	19.409	12.626

جدول شماره ۳- صادرات واردات ایران به کشور ونزوئلا در دولت احمدی نژاد (میلیون دلار)

Table 3- Iran's Exports and Imports to Venezuela during Ahmadinejad's Administration (Million Dollars)

منبع: (اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی، ۱۴۰۳)؛

Source: (Chamber of Commerce, Industries, Mines and Agriculture, 2024)

در بخش نفت در دوران احمدی نژاد تفاهم‌نامه‌ها و قراردادهای متعددی در زمینه ساخت واحدهای پتروشیمی، تاسیس شرکت‌های مشترک نفتی، مشارکت و سرمایه‌گذاری در سطح توسعه میادین نفت و گاز، ساخت کارخانه ال.ان.جی، قرارداد ساخت دو واحد مشترک متانول به ارزش ۵۰۰ میلیون دلار، آموزش کارکنان صنایع نفت و گاز ونزوئلا، انتقال دانش فنی و خدمات مهندسی و خرید برخی از فرآورده‌های نفتی همچون بنزین به امضا رسید (اتحادیه صادرکنندگان فرآورده‌های نفت، گاز و پتروشیمی ایران، ۱۳۹۱/۰۳/۱۰)؛ (Iranian Oil, Gas and Petrochemical Products Exporters Union, 2012/5/30). از همکاری‌های اقتصادی دیگر دو کشور در بخش صنعت، معدن و مسکن می‌توان به ساخت کارخانه سیمان در استان لارا در ونزوئلا، تاسیس مجتمع‌های شکر، تاسیس شرکت مشترک قطعه‌سازی ادوات کشاورزی و تراکتور، تاسیس شرکت مشترک برای صنایع پائین‌دستی آلومینیوم، تولید ماشین‌آلات تهیه لبنیات، انتقال دانش فنی قطعات پلاستیک و ساخت کارخانجات مربوطه، ساخت کارخانه‌های ماشین‌ابزار و تولید ماشین‌های بازیافت طی سال‌های ۱۳۸۹ تا ۱۳۹۲، اشاره کرد

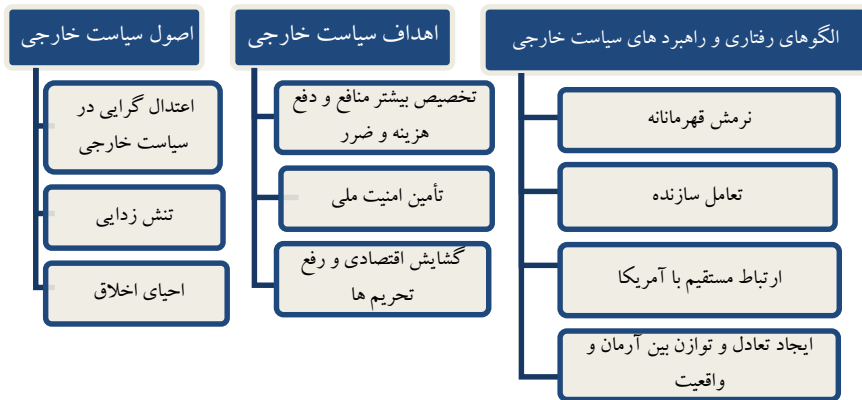
^۱ سازمان همکاری‌های اقتصادی (Economic Cooperation Organization (ECO) بک سازمان منطقه‌ای است که در سال ۱۹۸۵ توسط دولت‌های ایران، پاکستان و ترکیه به منظور توسعه همکاری‌های اقتصادی، فنی و فرهنگی میان کشورهای عضو تاسیس شد.

(Berman and Hearing, 2012: 65). ارزیابی کلی که از روابط اقتصادی ایران و ونزوئلا می‌توان داشت این است که علی‌رغم تنوع و تکثر در انعقاد تفاهم‌نامه‌های مختلف، حجم تجارت خارجی ایران و ونزوئلا (۱۲۰ میلیون دلار) در مقایسه با سایر شرکای اقتصادی ایران چندان قابل توجه نیست. همچنین بسیاری از تفاهم‌نامه‌های امضا شده تبدیل به قرارداد نشدند و صرفاً روی کاغذ باقی ماندند. آن دسته از تفاهم‌نامه‌ها که جنبه اجرایی پیدا کردند (ساخت و ساز مسکن، شرکت مشترک قطعه‌سازی ادوات کشاورزی، صادرات خودرو و...) پس از مدتی متوقف شدند.

۴- روابط ایران و ونزوئلا در دوره ریاست جمهوری حسن روحانی

نوع هویتی که محموداحمدی نژاد از ایران ساخت هویتی براساس نگاه ایدئولوژیک و برخاسته از ویژگی‌های ضد آمریکایی، ضد استعماری و ضد استثماری بود که با نگاه ضد هژمون‌گرایی و ضد استعماری جریان‌های چپ در ونزوئلا همراستا بود. نگاهی که موجب گردید دو طرف در یک فرهنگ کانتی هویت همدیگر را دوست شناسایی کرده و نسبت به توسعه روابط اقدام نمایند. هر دو کشور منافع ملی خود را برحسب هویت فوق در تضاد با آمریکا و شکل دادن یک جبهه ضد استکباری-امپریالیستی تعریف کردند و بدون هیچ شرطی توسعه روابط را پی گرفتند. با روی کار آمدن حسن روحانی در مردادماه ۱۳۹۲، سیاست همکاری و توسعه روابط که بر دوره قبل حاکم بود، تغییر کرد. بررسی اصول سیاست خارجی حسن روحانی نشان دهنده این است که به اعتقاد وی اساس سیاست خارجی باید در راستای تأمین منافع ملی و محاسبه سود و زیان باشد. در این راستا اگر سیاست خارجی قادر بود منافع ملی را تضمین و کشور را به سمت توسعه و گسترش همه جانبه قرار دهد و به عبارتی هزینه‌ها را کاهش و سودها را افزایش دهد این سیاست خارجی مطلوب خواهد بود (باقری‌دولت‌آبادی و شفیعی‌سیف‌آبادی، ۱۳۹۳: ۳۴۲)؛ (Bagheri Dolatabadi & Shafie Seif abadi, 2014: 342). از نگاه دولت حسن روحانی روابط ایران و ونزوئلا چنین ویژگی نداشت و از منطبق عقلانیت و سود حاکم بر نظریه واقع‌گرایی پیروی نمی‌نمود. بنابراین دلیلی برای توسعه این روابط وجود نداشت.

در این دوره علیرغم اینکه با حضور مادورو در قدرت، در هویت ونزوئلا تغییر چندانی ایجاد نشده بود دولت یازدهم تلاش نمود هویت جدیدی برای ایران ترسیم و آن را به دنیا معرفی نماید. در این هویت، ایران دیگر یک دولت انقلابی با نگاه ایدئولوژیک معرفی نمی‌شد، بلکه بازیگری بود که برحسب موقعیت ژئوپلیتیک کشورش، استقلال و ملی‌گرایی درصدد تعامل سازنده با جهان، تنش-زدایی، اعتدال‌گرایی در سیاست خارجی و احیای اخلاق در جهان بود. در این تعامل هیچ خط قرمزی تعیین نشده بود. به همین خاطر ایران در جریان مذاکرات برجام بدون واسطه با طرف آمریکایی وارد مذاکره شد و حتی در یک نوبت رئیس‌جمهور ایران با او با تلفنی صحبت نمود. اگرچه در دولت دوم روحانی و با آمدن ترامپ نوع نگاه و سیاست‌های دولت تا حدی تعدیل شد و دولت خود را در حال یک جنگ اقتصادی با آمریکا معرفی کرد اما دیر هنگام بودن آن موجب گردید تا انعکاسش بر روابط ایران و ونزوئلا اندک باشد.

نمودار شماره ۴- اصول، اهداف و راهبردهای شکل دهنده سیاست خارجی دولت حسن روحانی
 Chart 4 - Principles, Goals, and Strategies Shaping the Foreign Policy of the Hassan Rouhani Administration

منبع: (نویسندگان، ۱۴۰۳)؛ (Authors, 2024)

۴-۱- روابط سیاسی

برخلاف محمود احمدی نژاد که جهان‌سوم‌گرایی و اتحاد جنوب-جنوب را سرلوحه سیاست خارجی خود قرار داده بود دولت روحانی تعامل با غرب و دولت‌های شمال را بیشتر مد نظر داشت. زیرا قدرت و سرمایه را در این کشورها می‌دید و نه در جنوب و کشورهای در حال توسعه. به همین خاطر روابط سیاسی ایران و ونزوئلا در این دوره بیشتر حالت «نمادین» داشت تا «محتوایی» و هیچگاه به شدت و حدت دوره احمدی نژاد نرسید (Rendon et al., 2020). او بین سال‌های ۲۰۱۳ تا ۲۰۱۷، ۱۳ بار با مادورو و سایر مقامات بلند پایه ونزوئلا از جمله وزیر امور خارجه، وزیر نفت و رئیس مجلس این کشور ملاقات حضوری یا تلفنی داشت، اما تقریباً همیشه این دیدارها در تهران انجام می‌شد و ابتکار آن در دست طرف ونزوئلایی بود. در کل، حسن روحانی فقط یکبار به ونزوئلا سفر نمود. این سفر که در حاشیه شرکت رئیس‌جمهور در اجلاس عدم تعهد در کوبا انجام شد سه سال پس از شروع دوره ریاست جمهوری وی در سال ۱۳۹۵ اتفاق افتاد و تکرار نشدن آن پیامی روشن برای طرف مقابل داشت.

در دوره دوم ریاست جمهوری روحانی و به ویژه پس از خروج ایالات متحده از برجام و افزایش تحریم‌ها علیه ایران و ونزوئلا در سال ۲۰۱۸، سیاست‌های دو کشور قدری هماهنگ‌تر شد و گفتمان دو دولت به هم نزدیک‌تر گردید. در این برهه حسن روحانی در چرخشی قابل توجه به ادبیات انقلابی و ایدئولوژیک ایران بازگشت نمود و سعی کرد این دو مولفه را در هویت سازی جدید ایران برجسته‌تر سازد. وجه ضدآمریکایی ادبیات رئیس‌جمهور تقویت شد و تقریباً در تمامی سخنرانی‌های داخلی و خارجی درباره بدعهدی آمریکا در برجام، بی‌اخلاقی این کشور، زورمداری و قلدری، یکجانبه‌گرایی و... سخن می‌گفت. اگرچه این هویت جدید می‌توانست برای شکل دادن منافع مشترک در روابط با

ونزوئلا مفید و موثر باشد اما تمرکز بر راه‌اندازی ساز و کار اقدام مالی اروپا (اینستکس)، احیای برجام، مقابله با تحریم‌ها و همه‌گیری کرونا مانع از آن شد تا این روابط به شکوفایی برسد.

۴-۲- روابط اقتصادی

روابط اقتصادی همواره متأثر از روابط سیاسی است و با افت و خیزهای آن کم و زیاد می‌شود. با کاسته شدن از علاقمندی به توسعه روابط سیاسی با ونزوئلا روابط اقتصادی دولت یازدهم با کاراکاس نیز افت کرد. بالاترین رقم تجارت با ونزوئلا که تا قبل از دولت روحانی در نیمه اول سال ۱۳۹۲ رقم ۱۲۰ میلیون و ۶۰۰ هزار دلار بود در سال ۱۳۹۳ به ۲۰ میلیون و ۳۸۳ هزار دلار یعنی حدود یک ششم کاهش یافت. یکسال بعد این رقم به پایین‌ترین حد خود یعنی ۸۵ هزار دلار رسید و تا زمان شروع تحریم‌ها علیه ایران همچنان پایین ماند. (جدول شماره ۲) به عبارت دیگر، بر تصمیم‌گیری‌های دولت برای روابط اقتصادی با ونزوئلا، نه منطق ایدئولوژیک بلکه منطق اقتصادی حاکم گردیده بود. در این منطق، این روابط نه تنها سود اقتصادی نداشت؛ بلکه می‌توانست حساسیت‌های آمریکا را برانگیزد. حساسیت‌هایی که برای تداوم مذاکرات هسته‌ای آسیب‌زا محسوب می‌شدند.

سال	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
صادرات ایران به ونزوئلا	20.383	0.085	0.533	0.341	0.491	2.012	119.323	22.251
واردات ایران از ونزوئلا	0.29	0	0.37	0	0	0	2.016	2.016

جدول شماره ۲- مبادلات تجاری ایران و ونزوئلا ۱۳۹۳ تا ۱۴۰۰ (برحسب میلیون دلار)

Table 2 - Trade between Iran and Venezuela 2014-2021 (in million dollars)

منبع: (سازمان توسعه و تجارت ایران، ۱۴۰۳)؛ (Iran Trade and Development Organization, 2024)

روابط تهران-کاراکاس فقط زمانی احیا شدند که دیگر دولت امیدی به برجام و تنش زدایی با غرب نداشت. دولت دوم روحانی به هویت انقلابی سابق بازگشت و در این هویت نوعی اشتراک منافع با ونزوئلا برای مقابله با تحریم‌های اقتصادی و فشارهای سیاسی آمریکا تعریف کرد. نخستین نشانه‌های علاقمندی به توسعه روابط اقتصادی با ونزوئلا با اعزام پنج نفتکش حامل ۶۰ میلیون بنزین در ماه می سال ۲۰۲۰ خود را بروز داد. این نفتکش‌ها توانستند بحران انرژی که زندگی مردمان عادی ونزوئلا را فلج کرده بود تاحدی تلطیف، و سیاست تحریم آمریکا را کم‌اثر سازند. بدنبال این محموله‌ها ایران اقدام به ارسال مواد غذایی و تجهیزات فنی و مهندسی و تاسیس اولین فروشگاه ایرانی به نام مگاسیس^۱ در این کشور نمود (Akbar, 2023: 252). مگاسیس کالاهای وارداتی از ایران را بر اساس نیاز مصرف-کنندگان و تحلیل بازار ونزوئلا به دست آنها رساند. این فروشگاه با ۱۵ بخش و بیش از ۲۵۰۰ قلم کالا نقش مهمی در تهیه مایحتاج زندگی ونزوئلایی‌ها آن هم در اوج تحریم‌ها و با قیمت‌های مناسب ایفا کرد (The Gray Zone, 2020). این رخدادها بیش از آنکه حاوی دستاورد اقتصادی باشند ارسال

^۱. Megasis

پیام سیاسی به واشنگتن را مدنظر داشتند. کما اینکه متقابلاً تصمیم هوگو چاوز رئیس جمهور ونزوئلا برای واردات نفت و بنزین از ایران در زمانی که ترامپ قصد به صفر رساندن صادرات نفت ایران را داشت، پیامی برای واشنگتن بود تا نشان دهد کاراکاس در زمان تحریم‌ها در کنار دوستان خود خواهد ماند. اظهارات حجت‌الله سلطانی، سفیر ایران در ونزوئلا، را تایید دیگری بر این مدعا باید دانست. وی درباره این همکاری‌ها اعلام کرد: «این مسئله نشان می‌دهد تحریم‌های یک‌جانبه امپریالیسم کارساز نیست. در حال حاضر جامعه بین‌المللی به صورت عام و بسیاری از کشورهای انقلابی، به صورت خاص، از تحریم‌های یک‌جانبه آمریکا پیروی نمی‌کنند» (خبرگزاری صدا و سیما، ۱۳۹۹/۵/۱۰)؛ (IRIB News Agency, 2020). علیرغم این اشتراک‌نظرها روابط اقتصادی دو طرف هیچگاه به دوره اوج خود در زمان احمدی نژاد بازنگشت. مشابه صادرات سهم واردات از ونزوئلا نیز کاهش محسوس را تجربه کرد؛ به نحوی که در نقطه اوج خود به حدود ۲ میلیون دلار رسید. (جدول شماره ۳)

سال	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
واردات ایران از ونزوئلا	0.29	0	0.37	0	0	0	2.016	2.016

جدول شماره ۳- واردات ایران از ونزوئلا از ۱۳۹۳ تا ۱۴۰۰ (بر حسب میلیون دلار)

Table 3 - Iran's Imports from Venezuela from 2014 to 2021 (in million dollars)

منبع: (سازمان توسعه و تجارت ایران، ۱۴۰۳)؛ (Iran Trade and Development Organization, 2024)

بر اساس آمار و اطلاعات و داده‌های اداره کل گمرک ایران، سهم ایران از واردات ونزوئلا طی سال‌های ۱۳۹۳ الی ۱۴۰۰ کمتر از دو دهم درصد از حجم کلی تجارت واردات ونزوئلا را تشکیل داده است. (جدول شماره ۴) عددی که بسیار ناچیز محسوب می‌شود.

سال	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
واردات ونزوئلا از جهان (میلیارد دلار)	44.95	33.230	15.54	10.570	11.710	5.870	6.590	7.249
سهم ایران از واردات ونزوئلا (میلیون دلار) - (درصد)	0.04	0.003	0.003	0.004	0.004	0	1.8	0.3

جدول شماره ۴- سهم ایران از واردات ونزوئلا طی سال‌های ۱۳۹۳ الی ۱۴۰۰

Table 4- Iran's Share of Venezuelan Imports during the Years 2014-2021

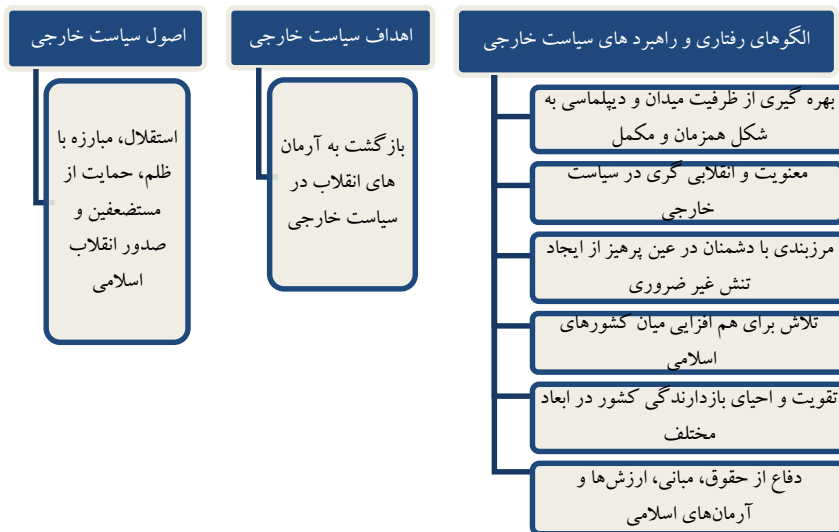
منبع: (اداره کل گمرکات ایران، ۱۴۰۳)؛ (IRI Custom Administration, 2024)

۵- روابط ایران و ونزوئلا در دولت سید ابراهیم رئیسی

آنچه که در ۸ ساله ریاست جمهوری حسن روحانی اتفاق افتاد عملاً چیزی جز دوری و دوستی و نهایتاً حمایت دو کشور در مجامع بین‌المللی از همدیگر نبود، تنها در سال‌های آخر دولت دوازدهم گام‌هایی برای توسعه این روابط برداشته شد که دیر هنگام بود. با روی کار آمدن دولت سیزدهم از مرداد ماه سال ۱۴۰۰ تغییر در روابط تهران-کاراکاس آغاز گردید. این تغییر بیش از هر چیز حاصل

نگاه دولت به عناصر شکل دهنده هویت ایران بود. در دولت ابراهیم رئیسی مشابه دولت محمود احمدی‌نژاد مذهب و ایدئولوژی در کنار انقلابی‌گری نقش خود در هویت‌سازی را به خوبی ایفا کردند. دولت سیزدهم علاوه بر ترمیم مناسبات با همسایگان، نگاهی ویژه به حیاط خلوت آمریکا داشت تا فرصت‌های از دست‌رفته سال‌های گذشته در زمینه همکاری با کشورهای حوزه آمریکای لاتین را دوباره زنده کند. جهت‌گیری سیاست خارجی دولت ابراهیم رئیسی را نگاه به شرق، همکاری با جنوب و خنثی‌سازی تحریم‌ها شکل داد. استفاده از ظرفیت میدان و دیپلماسی به شکل همزمان و مکمل، ترکیب معنویت، انقلابی‌گری و عقلانیت در سیاست خارجی، مرزبندی با دشمنان در عین پرهیز از ایجاد تنش غیر ضروری، دفاع از حقوق، مبانی، ارزش‌ها و آرمان‌های اسلامی، ایجاد هماهنگی و هم‌افزایی میان کشورهای اسلامی و در نهایت، تقویت و احیای بازدارندگی کشور در ابعاد مختلف، از جمله اصول سیاست خارجی دولت رئیسی بودند (گوهری مقدم، ۱۴۰۰)؛ (Gohari Moghadam, 2021). دولت رئیسی که بازگشت به آرمان‌های انقلاب در سیاست خارجی را هدف خود قرار داده بود فضای سیاسی توسعه روابط با کشورهای جنوب در سال‌های آغازین انقلاب را زنده نمود و به تقویت روابط با آمریکای لاتین پرداخت (نمودار شماره ۵).

آنچه رئیسی در سیاست خارجی خود دنبال می‌نمود با فضای سیاسی حاکم بر آمریکای لاتین همراستا بود. به همین خاطر کشورهای آمریکای لاتین (بجز آرژانتین) هم‌نوايي بسیاری با اصول سیاست خارجی او نشان دادند. مقابله با یکجانبه‌گرایی آمریکا، تقویت نقش سازمان ملل متحد، چندجانبه‌گرایی، حمایت از حقوق ملت فلسطین، مقابله با سیاست‌های اسرائیل، حمایت از جبهه مقاومت و... بخشی از مشترکات سیاست خارجی ایران و ونزوئلا در این دوره جدید بودند.

نمودار شماره ۵- اصول، اهداف و راهبردهای شکل دهنده سیاست خارجی دولت رئیسی

Chart 5 - Principles, Goals, and Strategies Shaping the Foreign Policy of the Raisi Administration

منبع: (نویسندگان، ۱۴۰۳)؛ (Authors, 2024)

۵-۱- روابط سیاسی

ریاست جمهوری ابراهیم رئیسی مصادف با تشدید تنش ایران و آمریکا بواسطه خروج این کشور از برجام و اعمال سیاست فشار حداکثری^۱ واشنگتن شد. رئیسی همچون محمود احمدی‌نژاد کوشید تا با نزدیک‌تر شدن به کشورهای آمریکای لاتین، بویژه ونزوئلا، تعاملات بین‌المللی ایران برای ایجاد ائتلاف ضدآمریکایی را تقویت نماید (Evan Ellis, 2023: 50). قرار گرفتن ونزوئلا در وضعیت تشدید تحریمها پس از حوادث سیاسی داخلی این کشور در سال ۲۰۱۸ و نیاز مادورو به حمایت‌های سیاسی-اقتصادی نیز علاقه طرف مقابل برای تقویت این روابط را دوچندان ساخت (آوردیده و همکاران، ۱۴۰۲: ۳۲۶)؛ (Avaride, 2023: 326). درحقیقت جوهره این روابط را در این اصل باید جستجو کرد که «دشمن دشمن من، دوست من است.» دو کشور سالها دشمنی آمریکا را تجربه کرده بودند و در این مدت واشنگتن برای تغییر رژیم آنها از هیچ تلاشی فروگذار نکرده بود. برای ایران همانگونه که امام خمینی^(ره) بیان نموده بود آمریکا «شیطان بزرگ» و برای ونزوئلا همانطور که هوگو چاوز بیان می‌کرد یک «شر» بزرگ بود. بدین ترتیب؛ مقابله با این دشمن مشترک، اساس سیاست خارجی دو کشور گردید (Staut, 2006). آنچه توسعه این روابط را تسهیل ساخت فضای ضدآمریکایی موجود در ونزوئلا بود. به همین خاطر تحلیلگران سیاسی بر این اعتقادند که ایران کوشیده تا از احساسات شهروندان این کشور نهایت استفاده را ببرد و دو نکته را برجسته سازد: نخست اینکه؛ ایران به ناحق از سوی غرب مورد ظلم و تحریم واقع شده است. دوم اینکه، این ظلم مسوق به سابقه بوده و پیشتر از سوی آمریکا علیه کشورهای آمریکای لاتین-بویژه ونزوئلا- روا داشته شده است؛ اما امروز آنها توانسته‌اند استقلال و حاکمیت خود را بدست آورند (Zeimer Et al. 2024: 5).

نقطه عطف روابط سیاسی و دیپلماتیک ایران و ونزوئلا در دولت ابراهیم رئیسی امضای قرارداد نقشه راه ۲۰ ساله همکاری دوجانبه دو کشور در خردادماه ۱۴۰۱ در تهران بود که به امضای روسای جمهور دو کشور رسید. دستور کار این نقشه راه، مقابله و مقاومت در برابر تحریمها، فشارها و امپریالیسم آمریکا بود. امضای این نقشه راه با سیاست خارجی رئیسی در نگاه به سمت جنوب و شرق و مواجهه با تحریمها و فشارهای مداوم آمریکا مطابقت داشت. او در کمتر از یک سال، پنج دیدار و تماس با مادورو و معاون رئیس جمهور و وزیر امور خارجه این کشور داشت و در خرداد ماه ۱۴۰۲ به دعوت مادورو به ونزوئلا سفر نمود. وی در این سفر روابط ایران و ونزوئلا را نه یک روابط دیپلماتیک عادی بلکه «روابط استراتژیک» خواند که برخاسته از «منافع، دیدگاههای مشترک در زمینه های استقلال‌طلبی، آزادی و عدالت‌خواهی و دشمنان مشترک» است (France 24, 2023: 1). مبانی و بسترهای تاریخی-فرهنگی شکل‌دهنده این روابط به خوبی از اظهارات ابراهیم رئیسی قابل فهم است. آنجاکه خطاب به ملت ونزوئلا گفت: «من مراتب احترام و ارادت خود را به مردم فهیم، نجیب و ارزشمند ونزوئلا که در برابر امپریالیسم ظالمانه مقاومت می‌کنند، تقدیم می‌کنم. ما دوستان دوران سختی‌ها هستیم» (Gamba and Mehdi, 2023: 2). این توصیفات موجب گردید تا مادورو نیز در تبیین این روابط چنین جمع‌بندی کند که «دو دولت در سمت درست تاریخ ایستاده اند و شکست‌ناپذیر

^۱. Maximum Pressure

خواهند بود» (Gamba and Mehdi, 2023: 2). اشاره دو رئیس جمهور در حقیقت به موضوعی است که طرفین طی بیش از دو دهه اخیر در بعد بین‌المللی و در تقابل با آمریکا، سرمایه داری و لیبرالیسم اتخاذ کرده‌اند و موجب گردیده تا تشابه هویتی و منافع مشترک را شکل دهد.

از رهاوردهای این سفر می‌توان به احیای خط تولید محصولات دو خودروساز ایرانی در ونزوئلا (کارخانه تراکتورسازی پس از ۹ سال تعطیلی و کارخانه خودروسازی پس از ۷ سال تعطیلی)، سه قرارداد نفتی شامل قرارداد بازسازی و نوسازی پتروشیمی‌های فراسرزمینی، توسعه پایانه نفتی خوزه ونزوئلا و قرارداد صادرات و تجهیز پنج ایستگاه تقویت فشار گاز در زمینه تجهیزات سیستم‌های اتوماسیون، مخابرات و ابزار دقیق، تله متری و دیگر تجهیزات مورد نیاز ایستگاه‌های تقویت فشار اشاره کرد (Motamedi, 2023:2). روابط سیاسی ایران و ونزوئلا در دوره رئیسی به حدی از صمیمیت رسید که پس از فوت وی، نیکولاس مادورو از او بعنوان «برادر بزرگ من و نماد یک انقلابی و آزادی‌خواه تمام عیار در عصر فعلی» یاد کرد (خبرگزاری ایسنا، ۱۴۰۳)؛ (ISNA Agency, 2024).

۵-۲- روابط اقتصادی

کارشناسان غربی بر این اعتقادند که نفوذ اقتصادی ایران در نیمکره غربی همانند روسیه محدود و عمدتاً بر همکاری در حوزه انرژی متمرکز بوده است. چرا که دو کشور صادرکننده نفت هستند. این همکاری‌ها به مادورو کمک کرده است تا با دسترسی به درآمد نفتی، بر فشارهای اقتصادی آمریکا غلبه نماید. متقابلاً زمینه‌ای برای همکاری‌های فنی و سرمایه‌گذاری‌های ایران در این کشور فراهم ساخته است (Zeimer Et al. 2024: 5). آنچه این همکاری را برای ایران جذاب‌تر ساخت پرداخت مبالغ این خدمات به صورت تحویل طلا بود. این شیوه تعامل اقتصادی علاوه بر اینکه به سیاست جایگزینی دلار دو کشور کمک می‌نمود؛ به راحتی تحریم‌ها را دور زده و امکان تداوم آن را فراهم می‌ساخت (Harrison, 2025: 3).

بر اساس آمارهای منتشر شده از سوی گمرک ایران، تجارت بین دو کشور در سال ۱۴۰۱ رشد قابل توجهی نسبت به سال ۱۴۰۰ پیدا کرده و با افزایش ۱۹۷ درصدی از نظر دلاری، رشد ۵۰۷ درصدی از نظر ریالی و افزایش ۴۹ درصدی از نظر وزنی مواجه شده است. نگاه به کلیات تجارت دو کشور نشان می‌دهد ایران در سال ۱۴۰۱ با صادرات بیش از ۱۱۸ میلیون دلار محصولات مختلف به ونزوئلا، این شریک تجاری را تا رتبه ۳۰ در مقصد تجاری خود ارتقا داده است (اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی تهران، ۱۴۰۳)؛ (Tehran Chamber of Commerce, Industries, Mines and Agriculture, 2024).

پیش‌تر دو طرف موافقت خود برای همکاری‌های اقتصادی در زمینه کشاورزی را اعلام کرده بودند. طبق این توافق ونزوئلا متعهد شد ۲/۵ میلیون هکتار زمین برای کاشت ذرت و سویا در اختیار ایران قرار دهد (Evan Ellis, 2023: 60). تهیه این محصولات در تنظیم بازار و قیمت اقلام کشاورزی مورد نیاز ایران حائز اهمیت است. همچنین ایران در سالهای اخیر با بحران کم‌آبی مواجه بوده و کشت فراسرزمینی نقش مهمی در مدیریت آبهای زیرزمینی و مواجهه با خشکسالی‌های پیش رو می‌تواند ایفا نماید.

کالاهای غیر نفتی صادراتی ایران به ونزوئلا در دولت ابراهیم رئیسی شامل خودرو، لوازم یدکی و بدنه، محصولات شیلاتی، شیرینی و شکلات، رب گوجه فرنگی، روغن موتور، مواد شیمیایی، دارو و واکسن، کود، شوینده‌ها، پوشاک، صنایع دستی، کاشی و سرامیک، انواع لوله و پروفیل، شیرآلات، ماشین آلات ریخته‌گری، تراکتور، تانکر، سرنک و لوازم الکترونیکی بوده، و واردات ایران از ونزوئلا اجزا و قطعات وسایل نقلیه هوایی و تجهیزات الکترونیکی را شامل شده است (خبرگزاری ایمن، ۱۴۰۲)؛ (IMNA Agency, 2023). درباره جزئیات فروش این اقلام صادراتی اطلاعات دقیقی در دست نیست. درخصوص یکی از این اقلام یعنی صادرات واکسن، روح‌الله لطیفی، سخنگوی گمرک در مصاحبه‌ای با تجارت‌نیوز اظهار می‌دارد: «... بر اساس آمارهای گمرک، ۱۰۰ هزار و ۵۰۰ دوز واکسن برکت به ونزوئلا صادر شد... این واکسن‌ها با قیمت ۴ دلار فروش رفته که مجموعاً یک میلیون و ۲۰۰ هزار دلار می‌شود...». تحلیل‌های اقتصادی درباره هزینه تولید و صادرات واکسن در همین مقطع زمانی نشان می‌دهد که ایران این اقلام را با نصف قیمت تمام شده به ونزوئلا صادر کرده و منطق اقتصادی نداشته است (شبکه شرق، ۱۴۰۱)؛ (Shargh Daily, 2022). به همین خاطر برخی تحلیل‌های سیاسی این نوع همکاری‌ها را در راستای پروژه گسترش قدرت نرم ایران در ونزوئلا توصیف کرده‌اند (Bagheri Dolatabadi & Kamrava, 2021a: 55; Bagheri Dolatabadi & Kamrava, 2021b: 1-17).

ابراهیم رئیسی در دیدار با همتای ونزوئلایی خود در ۲۳ خرداد ۱۴۰۲ از افزایش تبادلات خارجی دو کشور به ۳ میلیارد دلار خبر داد و خواستار این شد که در گام اول این رقم به ۱۰ میلیارد دلار و سپس به ۲۰ میلیارد دلار افزایش پیدا کند (Reisi, 2023). رسیدن به چنین ارقامی در روابط تهران-کاراکاس را بیش از آنکه بتوان با واقعیت‌های بیرونی سازگار دانست؛ باید نوعی بیان آرمانها و آرزوها در نظر گرفت. آنچه در عمل اتفاق افتاد افزایش روابط اقتصادی دو دولت برای خنثی‌سازی تحریم‌ها و مقابله با سیاست فشار حداکثری آمریکا بود که مشکلات خاص خود را نیز به همراه داشت. اگرچه دو طرف کوشیدند تا با جایگزینی ارزهایی بغیر از دلار با سلطه اقتصادی آمریکا بر جهان به مقابله برخاسته و دیگر کشورهای آمریکای لاتین را نیز به این مسیر هدایت سازند؛ اما همچنان بخش عمده تجارت دو کشور با دلار انجام می‌گیرد.

نتیجه‌گیری

از زمان روی کار آمدن چاوز در ونزوئلا در سال ۱۹۹۸ و گرایش ضدآمریکایی و ضدامپریالیستی وی، ونزوئلا روابط خود با دولت‌هایی که مخالف سیاست‌های آمریکا در جهان هستند را گسترش داده است. شروع این روابط با ایران در دولت سیدمحمد خاتمی اتفاق افتاد. در ادامه و با روی کار آمدن محمود احمدی‌نژاد این روابط گرم و صمیمی گردید و حتی جنبه عاطفی و فردی نیز پیدا کرد. دو طرف در این دوره در ابعاد مختلف روابط دو کشور را توسعه بخشیدند و حجم مراودات سیاسی-اقتصادی بین دو کشور افزایش یافت. با روی کار آمدن دولت روحانی در سال ۱۳۹۲ این روابط تحت تاثیر مذاکرات هسته‌ای و رویکرد حاکم بر سیاست خارجی کشور قرار گرفت و افت نمود. دولت

ابراهیم رئیسی کوشید تا برای دور زدن تحریم‌ها و مقابله با فشارهای آمریکا یکبار دیگر توسعه این روابط را در اولویت قرار دهد.

درحالی‌که در بیش از دو دهه گذشته رویکرد چپ‌گرایی بر ونزوئلا حاکم بوده و این کشور هویت واحدی از خود (چه در دوره چاوز و چه مادورو) به نمایش گذاشته است؛ هویت ایران پیوسته دستخوش تغییر و تعدیل‌های متعدد صورت گرفته است. دو دولت احمدی نژاد و رئیسی با تأکید بر عدالت‌گرایی و تحقق آن در جهان، مبارزه با ظلم و استکبار، همکاری‌های جنوب-جنوب و جهان سوم‌گرایی بیشترین کوشش را نمودند تا هویت ایران را بر اساس دو مشخصه انقلابی‌گری و ایدئولوژی برخاسته از اسلام شیعی بازسازی نمایند. همراستایی محتوایی این هویت از بعد سیاسی با هویت برساخته شده از سوی ونزوئلا در دوره چاوز و مادورو اشتراک منافع دو کشور در عرصه بین‌المللی را ایجاد کرد. دو طرف موضعی واحد در برابر سلطه‌طلبی آمریکا بر جهان اتخاذ کردند و گرم‌ترین روابط سیاسی، اقتصادی، فرهنگی و نظامی را رقم زدند.

در مسیری متفاوت و متضاد تکیه دولت اول حسن روحانی بر عنصر ملی‌گرایی و پرهیز از انقلابی-گری در هویت‌سازی موجب گردید تا تصویری متفاوت از هویت ایران در جهان خارج شکل گیرد. در چنین فضایی منافع مشترک ایران و ونزوئلا از حالت حداکثری رو به حداقلی نهاد. در نتیجه روابط دو طرف در دو بعد سیاسی-اقتصادی به پایین‌ترین حد خود رسید.

یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد که در دوره‌هایی که تفکرات سیاسی پوپولیستی و تفکرات اقتصادی از نوع سوسیالیستی (سیاست‌های توزیعی) در ایران حاکم بوده است روابط فی مابین ایران و ونزوئلا رشد داشته است. آنچه این روابط را قوام بخشیده نگاه‌های مشترک در نفی لیبرالیسم، سرمایه‌داری و نظام بین‌المللی حاکم و تمایل به گرایش‌های جهان سوم‌گرایی، استقلال‌طلبی و خودکفایی بوده است. لذا باید گفت بسترهای تاریخی، فرهنگی، مذهبی، انقلابی و مبارزات دو ملت در راه آزادی و استقلال نقش مهمی در این خصوص ایفا نموده است. با اینحال و با توجه به فقدان زمینه‌های ایجاد روابط راهبردی بین ایران و کشورهای آمریکای لاتین به نظر می‌رسد این روابط در ایران بیشتر تابع نگاه‌های سیاسی گردیده و همچنان با افت و اخیز همراه خواهد بود. در طرف مقابل نیز تا زمانی که چپ‌گرایی و پوپولیسم اقبال داشته باشد امکان توسعه روابط وجود خواهد داشت. در غیر اینصورت دوری دو کشور از یکدیگر بویژه در صورت قدرت گرفتن جریان‌های سیاسی ملی‌گرا (مشابه خوان گایدو) دور از انتظار نیست.

منابع فارسی

۱. اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی. (۲۰۲۴). قابل دسترسی در: <https://service.tccim.ir>
۲. اتحادیه صادرکنندگان فرآورده‌های نفت، گاز و پتروشیمی ایران. (۱۳۹۱/۳/۱۰). جزئیات قرارداد جدید نفتی دو میلیارد دلاری ایران و ونزوئلا. <https://www.opex.ir/fa/news/1542>
۳. اداره کل گمرک ایران. (۱۳۹۳). قابل دسترس در: <https://www.irica.ir>
۴. آوریده، م. باقری دولت‌آبادی، ع.، حسینی، س.ع.، دهبانی‌پور. ر. (۱۴۰۲). مقایسه تأثیر

- تحریم‌های ایالات متحده علیه ج.ا.ایران و ونزوئلا در دوره ریاست‌جمهوری دونالد ترامپ و تأثیرات اقتصادی آن. *مطالعات اقتصاد سیاسی بین‌الملل*، ۶(۱)، ۳۵۳-۳۲۱.
۵. باقری دولت‌آبادی، ع. (۱۴۰۰). *فراز و فرود احمدی‌نژاد: نگاهی به مواضع، رفتارها و سیاست داخلی و خارجی*. تهران: تپسا.
۶. باقری دولت‌آبادی، ع.، شفیعی سیف‌آبادی، م. (۱۳۹۳). *از هاشمی تا روحانی: بررسی سیاست خارجی ایران*. تهران: تپسا.
۷. تاجیک، م.ر. (۱۳۸۴). *روایت دیگری و هویت در میان ایرانیان*. تهران: فرهنگ‌گفتمان.
۸. خبرگزاری ایسنا. (۲۰۲۴). رئیس‌جمهور ونزوئلا: رئیسی نماد مقابله با یکجانبه‌گرایی در دوران معاصر بود. ۲۱ اردیبهشت، <https://www.isna.ir/news/1403030100001>
۹. خبرگزاری ایمننا. (۱۳۹۲/۰۶/۱۵). *دیپلماسی بدون مرز دولت سیزدهم: گامی دیگر در توسعه روابط اقتصادی*. قابل دسترس در: <https://imna.ir/x7GVh>
۱۰. خبرگزاری صدا و سیما (۱۳۹۹/۵/۱۰). *افتتاح فروشگاه ایرانی مگاسیس در ونزوئلا*. <https://www.iribnews.ir/fa/news/2780400>
۱۱. دهقانی فیروز‌آبادی، س.ج. (۱۳۸۸). *سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران*. تهران: سمت.
۱۲. رئیسی، س.ا. (۱۳۹۲). *رئیس: حجم تجارت ایران و ونزوئلا تا ۲۰ میلیارد دلار قابل افزایش است*. خبرگزاری ایرنا، ۱۳ خرداد، <https://www.irna.ir/news/85138702>
۱۳. سازمان توسعه تجارت ایران. (۱۳۹۳). قابل دسترس در: <https://tpo.ir>
۱۴. شبکه شرق (۱۴۰۱/۶/۸). *صادرات واکسن برکت با نصف قیمت*. <https://www.sharghdaily.com/220/854657>
۱۵. عسگرخانی، ا.، منصوری مقدم، ج. (۱۳۸۹). *همکاری و تضاد در روابط بین‌الملل: نگاهی به نظریه سازه‌انگاری الکساندر ونت*. فصلنامه سیاست، ۴۰(۳)، ۱۸۹-۲۰۸.
۱۶. کرمی، ج. (۱۳۸۳). *هویت دولت و سیاست خارجی*. فصلنامه سیاست خارجی، ۱۸(۱)، ۳۸-۱.
۱۷. گریفیث، م. و همکاران. (۲۰۱۴). *پنجاه متفکر بزرگ روابط بین‌الملل*. ترجمه علیرضا طیب. تهران: نشر نشر نی.
۱۸. گوهری مقدم، ا. (۱۳۹۰/۱۲/۲۹). *مولفه‌های گفتمان سیاست خارجی دولت سیزدهم*. پایگاه اطلاع‌رسانی دولت، <https://dolat.ir/detail/374945>
۱۹. متکی، م. (۱۳۹۵). *سیاست خارجی دولت نهم: یک سال بعد*. تهران: سخنرانی در مرکز تحقیقات استراتژیک خاورمیانه.
۲۰. مولانا، ح.، محمدی، م. (۱۳۸۸). *سیاست خارجی جمهوری ایران در دولت احمدی‌نژاد*. چاپ سوم. تهران: دادگستر.
۲۱. نژادی‌فر، ف.، ذاکریان، م.، و احدی، پرویز. (۱۴۰۳). *بررسی تطبیقی سیاست حقوق بشری ایران و عربستان با تأکید بر نظریه سازه‌انگاری*. فصلنامه مطالعات بین‌المللی، ۲۱(۱)، ۲۲۲-۲۰۵. Doi: 10.22034/ijst.2023.360254.1898

English References

1. Akbar, A. (2022). Iran's soft power in Venezuela. *Third World Quarterly*, 44(2), 246–265. <https://doi.org/10.1080/01436597.2022.2142553>
2. Bagheri Dolatabadi, A., Kamrava, M. (2021a). The Covid-19 Pandemic and Iranian Health Diplomacy.
3. Bagheri Dolatabadi, A., Kamrava, M. (2021b). Medical Diplomacy and Iranian Foreign Policy. *Sociology of Islam*, 9 (1), 1-17. DOI: 10.1163/22131418-09010001
4. Brandon, J., Gray, D. (2015). Iran's Foothold in Latin America: Striking Back At the United States. *Global Security Studies*, 6(3), 1-19.
5. Defort, M. (2020). Venezuela: A Case Study of Iran's Grand Strategy to Penetrate Latin America and the U.S. Response. *American Intelligence Journal*, 37(1), 73–79.
6. Dodson, M., & Dorraj, M. (2008). Populism and Foreign Policy in Venezuela and Iran in: *The Whitehead Journal of Diplomacy and International Relations*, 9, 2008, 1, 71-87.
7. Evan Ellis, R. (2023). Iran's Re-engagement with American Latin. *Revista Seguridad Y Poder Terrestre*, 2(4), 47-71.
8. Farah, D. (2009). *Iran in Latin America: An Overview*, *Latin American Program*, in Cynthia J. Arnson, Haleh Esfandiari, and Adam Stubits, *Iran in Latin America: Threat or Axis of Annoyance?* Washington, D.C.: Woodrow Wilson International Center for Scholars.
9. Farahi, F. (2008). *Iran in latin America: Threat or Axis of Annoyance?* Woodrow Wilson International center for scholars, Washington D.C., July 10.
10. France 24. (2023). Iran and Venezuela have 'Common Enemies,' Raisi Says in Caracas. *France 24*, 13 June, <https://www.france24.com/en/live-news/20230613-iran-and-venezuela-have-common-enemies-raisi-says-in-caracas>
11. Gamba, L., Mehdi, S.Z. (2023). Iran, Venezuela Sign Series of Cooperation Agreements, Defying US Sanctions. *Anadolu Agency*, 13 June, <https://www.aa.com.tr/en/economy/iran-venezuela-sign-series-of-cooperation-agreements-defying-us-sanctions/2921079>
12. Hafezi, P. (2007). Iran. Venezuela in 'Axis of Unity against U.S. *Reuters*. 10 August. <https://www.reuters.com/article/world/iran-venezuela-in-axis-of-unity-against-u-s-idUSDAH236600/>
13. Harrison, C. (2025). Explainer: Iran's Relationship with Latin America. *AS/COA*, June 24, 2025,
14. <https://www.as-coa.org/articles/explainer-irans-relationship-latin-america>
15. Humire, J.M, Berman, I. (2016). *Iran's Strategic Penetration of Latin America*. New York: Lexington Books.

16. Hunter, S.T. (2010). *Iran's Foreign Policy in the Post-Soviet Era: Resisting the New International Order*. USA: Praeger.
17. Karmon, E. (2010). Iran Challenges the United States in Its Backyard, in *Latin America. American Foreign Policy Interests*, 32(5), 276-296. <https://doi.org/10.1080/10803920.2010.517123>
18. Katzenstein, P.J. (1996). *Norms, Identity, and Culture in National Security*, in Peter J. Katzenstein, the Culture of National Security: Norms and Identity in World Politics, New York: Columbia University Press.
19. Mahjarbarducci, A. (2011). *Venezuela freezes Relations with U.S: Triggers oil price Hike*. June 15, <https://www.reuters.com/article/world/us/venezuelas-chavez-accuses-israel-of-genocide-idUSTRE5881H8>
20. *Middle East Policy*, 28 (3-4): 55-71. doi:10.1111/mepo.12592
21. Moya Mena, S. (2020). "Regaining Space: Iranian Foreign Policy Toward Latin America During the First Presidential Term of Hassan Rouhani (2013-2017)". In: *Foreign Policy of Iran under President Hassan Rouhani's First Term. (2013-2017)*. Edited by Luciano Zaccara. Singapore: Palgrave Macmillan Singapore, pp. 157-176 .
22. Reisi, S.E. (2023). Dr Raisi in a press conference with the President of Venezuela: Iran-Venezuela trade volume can increase to \$10 billion in 1st step, \$20 billion in 2. *Ministry of Foreign Affairs*, <https://en.mfa.ir/portal/newsview/721772/Dr-Raisi-in-a-press-conference-with-the-President-of-Venezuela-Iran-Venezuela-trade-volume-can-increase-to-10-billion-in-1st-step-20-billion-in-2>
23. Rendon, M. et al. (2020). Understanding the Iran-Venezuela Relationship. *Center for Strategic and International Studies*, 4 June, <https://www.csis.org/analysis/understanding-iran-venezuela-relationship>
24. Reuters. (2009). Venezuela's Chavez Accuses Israel of Genocide. September 9, available at: <https://www.reuters.com/article/idUSTRE5881GV/>
25. Romero, S. (2007). In Welcome Iranian President Chavez Blasts Isreal, *The New York Times*. November 25, <https://www.nytimes.com/2009/11/26/world/americas/26venez.html>
26. Staut, D. (2006). Chávez Calls Bush 'the Devil' in U.N. Speech. *The New York Times*, September 20, <https://www.nytimes.com/2006/09/20/world/americas/20cnd-chavez.html>
27. Tait, R. (2007). It's the Economy, Mr. Ahmadinejad. *The Guardian*, September 19. Available at <http://www.guardian.co.uk/world/2007/sep/19/iran.roberttait>
28. The Gray Zone. (2020). *An Exclusive Look Inside Iran's Supermarket in Venezuela*. <https://thegrayzone.com/2020/12/30/inside-irans-supermarket-venezuela/>
29. Vianna De Azevedo, C. (2018). Venezuela's Toxic' Relations with Iran and Hezbollah; An

Avenue of Violence, Crime, Corruption and Terrorism. *Revista brasileira de ciências policiais*, 9(1), 43-90.

30. Zeimer, H., Dolbaia, T., Droin, M. (2024). Russia and Iran in Latin America: Same Outlook, Similar Playbooks. CSIS, July 25, <https://www.csis.org/analysis/russia-and-iran-latin-america-same-outlook-similar-playbooks>

Translated Reference to English

1. Akbar, A. (2022). Iran's soft power in Venezuela. *Third World Quarterly*, 44(2), 246–265. <https://doi.org/10.1080/01436597.2022.2142553>
2. Asgarkhani, A.M.; Mansouri Moghadam, J. (2010). Cooperation and Conflict in International Relations: A Look at Alexander Wendt's Constructivism Theory. *Politics Quarterly*, 40(3), 189-208. **(In Persian)**
3. Avaride, M., Bagheri Dolatabadi, A., Hoseini, S. A., Dehbanipour, R. (2023). Comparing Effects of US Sanctions against Iran and Venezuela during Donald Trump's Presidency and Analyzing Economic Impacts. *International Political Economy Studies*, 6(1), 321-353. doi: 10.22126/ipes.2023.8714.1542 **(In Persian)**
4. Bagheri Dolatabadi, A. (1400). *Ups and Downs of Ahmadijead: A Look at His Stances, Behaviors, and Domestic and Foreign Policies*. Tehran: Tisa. **(In Persian)**
5. Bagheri Dolatabadi, A., Kamrava, M. (2021). Medical Diplomacy and Iranian Foreign Policy. *Sociology of Islam*, 9(1), 1-17. DOI: 10.1163/22131418-09010001
6. Bagheri Dolatabadi, A., Kamrava, M. (2021). The Covid-19 Pandemic and Iranian Health Diplomacy. *Middle East Policy*, 28(3-4): 55–71. doi:10.1111/mepo.12592
7. Bagheri Dolatabadi, A.; Shafie Seifabadi, M. (2014). *From Hashemi to Rouhani: A Study of Iran's Foreign Policy*. Tehran: Tisa. **(In Persian)**
8. Brandon, j., Gray, D. (2015). Iran's Foothold in Latin America: Striking Back At the United States. *Global Security Studies*, 6(3), 1-19.
9. Chamber of Commerce, Industries, Mines and Agriculture. (2024). Available at: <https://service.tccim.ir> **(In Persian)**
10. Defort, M. (2020). Venezuela: A Case Study of Iran's Grand Strategy to Penetrate Latin America and the U.S. Response. *American Intelligence Journal*, 37(1), 73–79.
11. Dehghani Firouzabadi, S.J. (2009). *Foreign Policy of the Islamic Republic of Iran*. Tehran: Samt. **(In Persian)**
12. Dodson, M., & Dorraj, M. (2008). Populism and Foreign Policy in Venezuela and Iran in: *The Whitehead Journal of Diplomacy and International Relations*, 9, 2008, 1, 71-87.
13. Evan Ellis, R. (2023). Iran's Re-engagement with American Latin. *Revista Seguridad Y*

- Poder Terrestre*, 2(4), 47-71.
14. Farah, D. (2009). *Iran in Latin America: An Overview*”, *Latin American Program*, in Cynthia J. Arnson, Haleh Esfandiari, and Adam Stubits, *Iran in Latin America: Threat or Axis of Annoyance?* Washington, D.C.: Woodrow Wilson International Center for Scholars.
  15. Farahi, F. (2008). *Iran in latin America: Threat or Axis of Annoyance?* Woodrow Wilson International center for scholars, Washington D.C., July 10.
  16. France 24. (2023). Iran and Venezuela have 'Common Enemies,' Raisi Says in Caracas. *France 24*, 13 June, <https://www.france24.com/en/live-news/20230613-iran-and-venezuela-have-common-enemies-raisi-says-in-caracas>
  17. Gamba, L., Mehdi, S.Z. (2023). “Iran, Venezuela Sign Series of Cooperation Agreements, Defying US Sanctions. *Anadolu Agency*, 13 June, <https://www.aa.com.tr/en/economy/iran-venezuela-sign-series-of-cooperation-agreements-defying-us-sanctions/2921079>
  18. General Directorate of Customs of Iran. (2014). Available at: <https://www.irica.ir/> **(In Persian)**
  19. Gohari Moghadam, A. (2021/11/29). Components of the Foreign Policy Discourse of the 13th Government, *Government Information Database*, <https://dolat.ir/detail/374945>**(In Persian)**
  20. Griffiths, M. et al. (2014). *Fifty Great Thinkers of International Relations*. Translated by Alireza Tayeb. Tehran: Ney Publisher. **(In Persian)**
  21. Hafezi, P. (2007). “Iran. Venezuela in 'Axis of Unity against U.S. *Reuters*. 10 August. <https://www.reuters.com/article/world/iran-venezuela-in-axis-of-unity-against-u-s-idUSDAH236600/>
  22. Harrison, C. (2025). Explainer: Iran's Relationship with Latin America. *AS/COA*, June 24, 2025,
  23. Hassan Rouhani's First Term. (2013–2017). Edited by Luciano Zaccara. Singapore: Palgrave Macmillan Singapore, 157-176 .
  24. <https://www.as-coa.org/articles/explainer-irans-relationship-latin-america>
  25. Humire, J.M, Berman, I. (2016). *Iran's Strategic Penetration of Latin America*. New York: Lexington Books.
  26. Hunter, S. T. (2010). *Iran's Foreign Policy in the Post-Soviet Era: Resisting the New International Order*. USA: Praeger.
  27. IMNA News Agency. (2023/6/15). *Diplomacy without Borders of the 13th Administration: Another Step in Developing Economic Relations*. Available at: <https://imna.ir/x7GVh>**(In Persian)**
  28. Iranian Oil, Gas and Petrochemical Exporters Union. (2012/5/30). Details of the New Two

- Billion Dollar Oil Contract between Iran and Venezuela.
<https://www.opex.ir/fa/news/1542> **(In Persian)**
29. IRIB News Agency. (2020). *The Opening of Iranian Supermarket Megasis in Venezuela*. 31 July, <https://www.iribnews.ir/fa/news/2780400> **(In Persian)**
  30. ISNA News Agency. (2024). *The President of Venezuela: Raisi was a Symbol of Confronting Unilateralism in the Contemporary Era*. May 21, <https://www.isna.ir/news/1403030100001> **(In Persian)**
  31. Karami, J. (2004). State Identity and Foreign Policy. *Foreign Policy Quarterly*, 18(1), 1-38. **(In Persian)**
  32. Karmon, E. (2010). Iran Challenges the United States in Its Backyard, in Latin America. *American Foreign Policy Interests*, 32(5), 276-296. <https://doi.org/10.1080/10803920.2010.517123>
  33. Katzenstein, P.J. (1996). *Norms, Identity, and Culture in National Security*, in Peter J. Katzenstein, the Culture of National Security: Norms and Identity in World Politics, New York: Columbia University Press.
  34. Mahjarbarducci, A. (2011). *Venezuela freezes Relations with U.S: Triggers oil price Hike*. June 15, <https://www.reuters.com/article/world/us/venezuelas-chavez-accuses-israel-of-genocide-idUSTRE5881H8>
  35. Molana, H., Mohammadi, M. (2009). *The Foreign Policy of the Republic of Iran in the Ahmadinejad Administration*. Third Edition. Tehran: Dadgostar. **(In Persian)**
  36. Motaki, M. (2016). *The Foreign Policy of the Ninth Administration: One Year Later*. Tehran: Lecture at the Center for Strategic Research in the Middle East. **(In Persian)**
  37. Moya Mena, S. (2020). "Regaining Space: Iranian Foreign Policy Toward Latin America During the First Presidential Term of Hassan Rouhani (2013-2017)". In: Foreign Policy of Iran under President
  38. Nezhadifar, F., Zakerian, M., and Ahadi, P. (2024). A Comparative Analysis of Human Rights Policies of Iran and Saudi Arabia with an emphasis on Constructivism. *International Studies Journal (ISJ)*, 21(1), 205-222. doi: 10.22034/isj.2023.360254.1898 **(In Persian)**
  39. Raisi, S.E. (2013). Raisi: The Volume of Trade between Iran and Venezuela can be Increased to 20 Billion Dollars. *IRNA News Agency*, June 13, <https://www.irna.ir/news/85138702> **(In Persian)**
  40. Reisi, S.E. (2023). Dr Raisi in a press conference with the President of Venezuela: Iran-Venezuela trade volume can increase to \$10 billion in 1st step, \$20 billion in 2. *Ministry*

- of Foreign Affairs*, <https://en.mfa.ir/portal/newsview/721772/Dr-Raisi-in-a-press-conference-with-the-President-of-Venezuela-Iran-Venezuela-trade-volume-can-increase-to-10-billion-in-1st-step-20-billion-in-2>
41. Rendon, M., De La Cruz, A., Fernandez, C. (2020). Understanding the Iran-Venezuela Relationship. *Center for Strategic and International Studies*, 4 June, <https://www.csis.org/analysis/understanding-iran-venezuela-relationship>
  42. Reuters. (2009). *Venezuela's Chavez Accuses Israel of Genocide*. 9 September, available at: <https://www.reuters.com/article/idUSTRE5881GV/>
  43. Romero, S. (2007). *In Welcome Iranian President Chavez Blasts Israel*, The New York Times. November 25, <https://www.nytimes.com/2009/11/26/world/americas/26venez.html>
  44. Shargh Daily. (2022). *Export of Barakat Vaccine at Half the Production Price*. 30 August, [https://www.sharghdaily.com/220/854657\(In Persian\)](https://www.sharghdaily.com/220/854657(In Persian))
  45. Staut, D. (2006). Chávez Calls Bush 'the Devil' in U.N. Speech. *The New York Times*, September 20, <https://www.nytimes.com/2006/09/20/world/americas/20cnd-chavez.html>
  46. Tait, R. (2007). It's the Economy, Mr. Ahmadinejad. *The Guardian*, September 19. Available at <http://www.guardian.co.uk/world/2007/sep/19/iran.roberttait>
  47. Tajik, M.R. (2005). *Another Narrative and Identity among Iranians*. Tehran: Farhang Gofman. **(In Persian)**
  48. The Gray Zone. (2020). *An Exclusive Look Inside Iran's Supermarket in Venezuela*. <https://thegrayzone.com/2020/12/30/inside-irans-supermarket-venezuela/>
  49. Trade Development Organization of Iran. (2014). Available at: [https://tpo.ir\(In Persian\)](https://tpo.ir(In Persian))
  50. Vianna De Azevedo, C. (2018). Venezuela's Toxic Relations with Iran and Hezbollah; An Avenue of Violence, Crime, Corruption and Terrorism. *Revista brasileira de ciências policiais*, 9(1), 43-90.
  51. Zeimer, H., Dolbaia, T., Droin, M. (2024). Russia and Iran in Latin America: Same Outlook, Similar Playbooks. *CSIS*, July 25, <https://www.csis.org/analysis/russia-and-iran-latin-america-same-outlook-similar-playbooks>

